

פתרון הבחינה בתנ"ך, 2 יחידות לימוד- קיץ 2012

שאלונים: 137,001203

מוגש על-ידי: גליה סמו, חווה צדוק, דנית בר-אור סבאג

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – קטע שלא נלמד

ענה על שלוש שאלות: שאלה 1 (חובה), ועל שתיים מהשאלות 2-4.

שאלה 1

שעבוד העם על ידי מדין הוביל למשבר באמונה, משום שהעם חשב ששעבוד זה נובע מהעובדה שה' נטש אותם: "ועתה נטשנו ה' ויתננו בכף מדין". מינוי גדעון מהווה פתרון למשבר הכפול, שכן הוא נשלח על ידי ה' להציל את העם מיד מדין, ומכאן שה' לא נטש את עמו: "והושעת את ישראל מכף מדין הלא שלחתיך".

שאלה 2

(1) על התלמיד להביא אחד מהנימוקים הבאים:

- גדעון בא מהמשפחה הקטנה והענייה ביותר בשבט מנשה: "הנה אלפי הדל במנשה".
- גדעון הוא הבן הצעיר במשפחתו: "ואנכי הצעיר בבית אבי".

(2) על התלמיד להביא נימוק אחד:

- ה' אמר לו שיהיה עמו: "ויאמר אליו ה' כי אהיה עמך".
- מלאך ה' עשה בעבורו אות, על מנת להוכיח שאכן ה' הוא, הוא הנגלה אליו: "וישלח מלאך ה' את קצה המשענת אשר בידו ויגע בבשר ובמצות ותעל אש מן הצור...").

שאלה 3

(1) גדעון ביקש מהמלאך אות, על מנת שיוכיח לו שאכן ה' הוא הנגלה אליו: "ועשית לי אות שאתה מדבר עמי".

(2) המלאך נוגע עם קצה מקלו בבשר ובמצות, ואש יוצאת מהסלע ושורפת את הבשר והמצות.

שאלה 4

גדעון קורא למזבח שהקים לה': "ה' שלום", מפני שה' אמר לו כי יהיה לו שלום, וכי ולא ימות כתוצאה מהתגלות ה'.

פרק שני – נושא הגג: "מלכים ונביאים"

ענה על שתי שאלות: על אחת מהשאלות 5-6, ועל אחת מהשאלות 7-8.
בכל אחת מהשאלות שבחרת על שניים מהסעיפים א-ג.

שאלה 5

סעיף א'

- (1) הפרטים הנאמרים על ירבעם (על התלמיד לציין שניים):
- ירבעם היה משבט אפרים – עובדה זו מסייעת להבין מדוע מרד בשלמה: שלמה עסק במפעלי בנייה נרחבים בירושלים, ולשם כך גבה מיסים אך ורק משבטי ישראל, ולא משבט יהודה. בשל אפליה זו מרד ירבעם בשלמה.
  - אמו הייתה אישה אלמנה – ירבעם הגיע ממשפחה ענייה. עובדה זו מסייעת להבין את המרד – גביית המסים הכבדים על ידי שלמה הכבידה על תושבי ישראל, וירבעם שהגיע ממשפחה קשת יום, היה מודע לכך.
  - ירבעם היה איש גיבור חיל – ירבעם היה איש בעל יכולות גבוהות, בזכות יכולותיו הוא מונה לשר בממשלת שלמה: לאחר שראה את חוסר ההגינות בשלטון שלמה, בזכות יכולותיו, הבין שיש ביכולתו לשנות את המצב הקיים ומרד בשלמה.
- (2) תוצאות מרד ירבעם בשלמה: כישלון – ירבעם לא הצליח להוריד את שלמה מהשלטון, ונאלץ לברוח למצרים עד מות שלמה: "ויבקש שלמה להמית את ירבעם ויקם ירבעם ויברח מצרים אל שישק מלך מצרים ויהי במצרים עד מות שלמה".

סעיף ב'

- (1) נבואת אחיה השילוני משרתת את מגמת ספר מלכים, לפיה כל המאורעות הם התגשמות רצון האל באופן הבא: אחיה ניבא לירבעם שהוא עתיד להיות מלך על עשרת השבטים: "קח לך עשרה קרעים כי כה אמר ה'... הנני קורע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרת השבטים", יחד עם זאת, אחיה מודיע לירבעם שהדבר יתרחש בתקופת בנו של שלמה, ולא בתקופתו של שלמה עצמו: "ולקחתי המלוכה מיד בנו ונתתיה לך את עשרת השבטים...". לאור זאת, המרד של ירבעם בתקופת שלמה נכשל – ירבעם עתיד להיות מלך רק לאחר מות שלמה.
- (2) מקום מוצאו של אחיה היה שלה. שלה שמשה בעבר מקום פולחן מרכזי בישראל, ולאחר מכן בתקופת שלמה ודוד הפכה ירושלים למקום הפולחן המרכזי. לאור עובדות אלה, יש הטוענים כי תמיכתו של אחיה השילוני במרד בשלמה הייתה תוצאה ישירה של ירידת מעמדה של עירו, שלה, והחלפתה בירושלים.

סעיף ג'

ראיות המעידות של עדיפות לממלכת יהודה (על התלמיד לציין שתיים):

- "ולא אקח את כל הממלכה מידו כי נשיא אשתנו כל ימי חייו למען דוד עבדי" – אחיה מודיע כי על אף העובדה שהממלכה תקרע מידי שושלת דוד, שבט אחד יינתן לו בזכות דוד המלך, שהיה משבט יהודה.
- "ולבנו אתן שבט אחד למען היות ניר לדוד עבדי כל הימים.." – ה' דואג להבטיח את המשכיות שושלת דוד, שהיה משבט יהודה, וכן לשמור על קדושתה של ירושלים, עיר הבירה אותה קבע דוד. ירושלים המשיכה להיות עיר הבירה של ממלכת יהודה לאחר הפילוג.
- ".. בירושלים העיר אשר בחרתי לשום שמי שם" – ה' מדגיש שירושלים היא העיר הנבחרת, העיר בה בחר לשום את שמו- ירושלים היא עיר הבירה של יהודה, ולכן קיימת עדיפות לממלכת יהודה.

שאלה 6

סעיף א'

(1) הדמויות הנזכרות בקטע הן (יש לציין ארבע):

חזקיהו מלך יהודה; אחאב מלך ישראל; דוד; שלמה ומשה.

(2) על התלמיד לציין שתיים מהאפשרויות הבאות:

- **חזקיהו** – מנשה לא הלך בדרכי חזקיהו אביו. בעוד שחזקיהו ריכז את הפולחן למקום אחד, מנשה ביטל את ריכוז הפולחן והחזיר את הבמות לה'.
- **אחאב** – מנשה הלך בדרכיו של אחאב מלך ישראל. הוא הקים מזבחות לבעל ולאשרה ועבד אותם.
- **דוד** – מנשה לא הלך בדרכי דוד. בעוד שדוד רצה לבנות את בית המקדש לשמו של ה', מנשה הכניס לבית המקדש עבודה זרה.
- **שלמה** – מנשה לא הלך בדרכי שלמה. בעוד שלמה בנה את בית המקדש לשמו של ה', מנשה הכניס לבית המקדש עבודה זרה.
- **משה** – מנשה לא הלך בדרכיו של משה. ה' נתן למשה חוקים ומצוות להעביר לעם, ואילו מנשה הפר חוקים ומצוות אלה.

סעיף ב'

(1) האירוע שההיסטורי שהתרחש הוא גלות ישראל בשנת 722/21 לפנה"ס.

(2) מטרת אזכור גלות ישראל היא לאיים על ממלכת יהודה ולהודיעה על העונש הצפוי לה. כפי

שה' הגלה את ישראל בשל חטאיה, כך הוא יגלה את ממלכת יהודה, בשל חטאיה.

סעיף ג'

- (1) **בספר מלכים** רווחת תפיסת גמול לדורות, שכן על פי מלכים ב כ"ג, אומר ה' כי הוא לא יחזור בו מכעסו ויגלה את יהודה בשל חטאי מנשה, מלך שמלך בדור הקודם ליאשיהו. "אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה".
- (2) תפיסת הגמול **בספר דברי הימים** היא גמול אישי. לפי ספר זה, מנשה נענש על חטאיו. הוא הוגלה לבבל על ידי מלך אשור, שם הושם בכלא: "וילכדו את מנשה בחחים ויאסרהו בנחשתים ויוליכוהו בבלה". בכלאו חזר מנשה בתשובה, ולכן הוחזר על ידי ה' למלוך בירושלים: "...ויכנע מאד מלפני אלהי אבתיו... ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבהו ירושלם למלכותו".

שאלה 7

סעיף א'

- (1) **בפסוק 2** מצוין הביטוי "לכתך אחריי" – הנביא משבח את עם ישראל על נאמנותו לה' בתקופת המדבר, הוא מאזכר את נאמנות העם לה' ושמירת חוקיו.
- בפסוק 5** מצוין הביטוי: "וילכו אחרי ההבל..." – הנביא מוכיח את העם על כך שאבותיו נטשו את ה' והעדיפו להאמין באלילים, חסרי כל תועלת, וזאת בניגוד ליחס הטוב והחס לזכו מה'. **בפסוק 8** מצוין הביטוי: "ואחרי לא יועילו הלכו" – הנביא מוכיח את ראשי ההנהגה ביהודה: מנהיגים, כוהנים ונביאים, ומאשים את הנביאים בניבוי נבואות שקר בשם האל בעל.
- (2) כפיות הטובה של העם באה לידי ביטוי באמצעות הפועל ה.ל.ך באופן הבא: הנביא מאשים את העם בכך שעל אף שה' סייע לעם בתקופת המדבר, ודאג לכל מחסורם, הם עזבו אותו והלכו אחר עבודה זרה שאינה מסייעת ואינה דואגת.

סעיף ב'

- (1) היחס של עמים אחרים לאלוהיהם: "ההמיר גוי אלהים? והמה לא אלהים!..." – אין עם שהעז להחליף את אלוהיו באל אחר, על אף העובדה שאלים אלה (של העמים האחרים) אינם אלים של ממש אלא חסרי כל תועלת.
- היחס של עם ישראל לה': "...ועמי המיר כבודו בלוא יועיל" – לעומת העמים האחרים, עם ישראל העז להחליף את אלוהיו באלוהים אחרים, חסרי כל תועלת, אף על פי שה' הוא האל האמיתי.
- (2) ראיה לתדהמת הנביא מיחס העם לאלוהיו: (על התלמיד להציג אחת)
- "שמו שמים על זאת" – הנביא מביע את תדהמתו באמצעות השמיים- הוא טוען שאפילו השמיים אינם יכולים להישאר אדישים לנוכח יחסו של עם ישראל לה', אפילו הם מזועזעים.
  - "ושערו חרבו מאוד" – הנביא מדגיש שהשמים לא נשארים אדישים לנוכח יחסו של העם לה' ומגיבים בצורת – הם סוערים באמצעות רוחות עזות ללא גשם.

סעיף ג'

הסבר שתי המטאפורות בפסוק 13 :

- "מקור מים חיים" – ה' מדומה למקור מים חיים – מעניק חיים ומסייע. מטאפורה זו מדגישה את גודל החטא של העם – עזיבת ה' על אף העובדה שהוא האל האמיתי.
- "בארות בארות נשברים" – האלילים מדומים לבארות סדוקים שלא מסוגלים להכיל מים – מטאפורה זו מדגישה את גודל החטא של העם – העם נטש את ה' והחל להאמין באלילים חסרי כל תועלת, כמו בארות סדוקים.

שאלה 8

סעיף א'

- (1) פס' 28 מציג **תפיסת גמול דורות**: הבנים נענשים על חטאי האבות. לעומת זאת, פס' 29 מציג **תפיסת גמול אישית**: כל אדם נענש בהתאם לחטאיו שלו, ולא בשל חטאי אבותיו.
- (2) תפיסת הגמול בירמיהו תואמת את תפיסת הגמול לדורות המוצגת בפס' 28. ירמיהו מנבא שממלכת יהודה תחרב בשל מעשיו של מנשה, מלך יהודה, אשר מלך בדורות הקודמים.

סעיף ב'

על התלמיד לציין שניים המאפיינים הבאים :

- בעוד שהברית הישנה הייתה כתובה על לוחות אבן, הברית החדשה תהיה חקוקה על לב העם. לכן, הם ידעו את חוקי ה', יקיימו אותם ולא יענשו עוד.
- בעוד שהברית הישנה הופרה על ידי העם, הברית החדשה לא תופר עוד, ולפיכך העם לא יענש עוד.
- בעוד שהברית הישנה נלמדה והועברה מדור לדור, הברית החדשה לא תצטרך להילמד, משום שכולם ידעו את ה'. חוקי האל יהוו חלק מהם, ולכן לא יחטאו עוד ולא ייענשו.

סעיף ג'

- (1) בשני הקטעים ה' הוא שקבע את חוקיות הטבע. **ירמיהו**: האל קבע שהשמש מאירה ביום ואילו הירח והכוכבים מאירים בלילה. גם מצבי הים, לעיתים רגוע ולעיתים סוער, נקבעו על ידי האל. "... נתן שמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה רגע הים ויהמו גליו...". **בראשית**: ה' הוא שקבע את הזמנים השונים בשנה: הזמן לזרוע והזמן לקצור, חורף וקיץ, קור וחום, יום ולילה. "עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו".
- (2) **ירמיהו**: מטרת אזכור חוקיות הטבע היא להראות שכפי שחוקי הטבע הם בלתי משתנים, כך הברית בין ה' לעמו לא תופר, עם ישראל יהיה לנצח עמו של אלוהים: "אם ימשו החוקים האלה מלפני ... גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים". **בראשית**: מטרת אזכור חוקיות הטבע היא להראות שכפי שחוקי הטבע הם קבועים ובלתי

משתנים, כך ה' לא יפר את בריתו, ולא יקלל עוד את האדמה, ולא ישמיד את כל האנושות ובעלי החיים, כפי שעשה בעבר. "לא הסף לקלל עוד את האדמה... ולא הסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי".

פרק שלישי – נושא החובה: "עלילות הראשית"

ענה על אחת מהשאלות 9-10.

שאלה 9

סעיף א'

הבדלים בין בראשית א ובין אנומה אליש, המעידים על דחיית תפיסות היסוד של המיתוס המזרח קדמוני (על התלמיד לציין שניים):

- **באנומה אליש** קיימת אמונה פוליתאיסטית – ריבוי אלים: "דרך האדון על ירך תאמת.. ראו אבותינו שמחו צהלו..". – מרדוך, תיאמת, אבותיו של מרדוך. לעומת זאת **בראשית א** שולל זאת, וטוען שקיים רק אל אחד – מונותאיזם: "בראשית ברא אלהים..". (כל ציטוט אחר המזכיר רק את האל כבורא – יתקבל)
- **באנומה אליש** קיימת אמונה שבריאת העולם היא תוצר של מלחמה ומאבק: "דרך האדון על ירך תאמת.. רוצץ מוחה.. בתר ורידי דמה". לעומת זאת **בראשית א** שולל זאת וטוען כי הבריאה היא תוצר של רצון ה', ללא כל מאבק ומלחמה: "והארץ היתה תוהו ובוהו.. ורוח אלהים מרחפת על פני המים" או: "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור" – העולם נברא ברגע שהאל היה מעוניין לברוא. תלמיד שיכתוב שבראשית א שולל את המאבק במים לפני הבריאה, ויצטט פסוקים מימים ב או ג – תשובתו תתקבל.
- **באנומה אליש** קיימת תפיסה לפיה העולם נברא בעשייה פיסית: "חציה כונן ויקרה שמים חציה ארץ כונן". לעומת זאת **בראשית א** שולל זאת וטוען כי הבריאה נעשתה באמירה: "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור..". כל ציטוט אחר של בריאה באמירה יתקבל.
- **באנומה אליש** קיימת תפיסה לפיה הבריאה היא תוצר של "יש מיש" – מרדוך בורא את העולם מגופתה של תאמת: "שסע את הפגר למען ברוא נפלאות ויפלחנה כצדפה לשנים חציה כונן...". לעומת זאת **בראשית א** שולל זאת, וטוען כי הבריאה האלוהית היא תוצר של "יש מאין" – ה' ברא את כל העולם ודבר לא היה קיים קודם לכן: "והארץ היתה תוהו ובוהו" – ריק או: "יהי רקיע בתוך המים..". – בריאת הרקיע יש מאין. כל ציטוט אחר מן הפסוקים, המעיד על בריאה של "יש מאין" יתקבל.

סעיף ב'

- ביטויים חוזרים בסיפור בריאת העולם והעיקרון המבוטא באמצעותו: (על התלמיד לציין שניים)
- "וירא אלהים כי טוב" – האל היה מרוצה מבריאתו – עיקרון שלמות הבריאה – בריאה מושלמת.
  - "ויאמר אלהים" – בריאה באמירה: האל אומר והדבר נוצר – עיקרון גדולת האל בבריאה – כל יכול.
  - "ויהי ערב ויהי בוקר יום X" – הסתיים יום מסוים – בריאה מסודרת – מחולקת לימים – עקרון שלמות הבריאה – בריאה מושלמת או: גדולת ה' - בורא העולם באופן מסודר ומושלם.
  - "ויהי כן" - מה שהאל אומר קורה – בריאה מושלמת או: גדולת ה'.

שאלה 10

סעיף א'

(1) דוגמאות לניסיון של פריצת גבולות בין התחום האלוהי לתחום הארצי (על התלמיד לציין דוגמה אחת מכל כתוב):

בראשית ו':

- "ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו" – מלאכי ה' מזדווגים עם בנות אדם, דבר זה נחשב לפריצת גבולות בין תחום האלוהי לתחום הארצי.
- "לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה" – ה' גוזר על צאצאי הזיווג בין מלאכי ה' לבנות האדם (שהם יצורים אלוהיים למחצה) להיות בני תמותה, ולמות. מכאן נובע שהיה ניסיון לפרוץ את הגבולות בין התחום האלוהי לתחום הארצי, וליצור בני אדם בני אל מוות.

בראשית י"א:

- "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים" – האנושות רצתה לבנות מגדל שיגיע עד לשמים, כלומר עד לה' (חטא הגאווה) – זהו ניסיון לפרוץ את הגבולות בין התחום האלוהי לתחום הארצי.
- "ונעשה לנו שם" – האנושות רוצה להנציח את עצמה, לעשות לעצמה שם. רק לה' הזכות לעשות שם למישהו, ולפיכך יש כאן ניסיון לפרוץ את הגבולות בין התחום האלוהי לתחום הארצי.
- "הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות" – ה' מגיב על ניסיון בני האדם לבנות מגדל וראשו בשמים וכן להנציח את עצמם – לטענתו יש למנוע זאת מהאנושות, אחרת לא יהיה ניתן לעצור אותה. לאור זאת, ניתן להבין שניסיונות האנושות הם בחזקת ניסיון לפרוץ את הגבולות בין התחום האלוהי לתחום האנושי.

(2) ה' מונע מן האנושות לפרוץ את הגבולות באופן הבא :

בבראשית ו: ה' גוזר על צאצאי הזיווג בין מלאכי ה' לבנות האדם לחיות עד מאה ועשרים שנה, כלומר אינו מאפשר להם להיות בני אל מוות: "לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה".

בבראשית י"א: ה' מבלבל את שפתה של האנושות, גורם להם להפסיק להיות מאוחדים ולשתף פעולה, ועל ידי כך מביא להפסקת בניית העיר והמגדל ופיזור של האנושות: "הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש את שפת רעהו" או: "ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות העיר".

סעיף ב'

(1) פרשת בני האלוהים ובנות האדם היא אחת הפרשות הבלתי מובנות בספרי התורה, כיוון שהיא עוסקת בחטאם של מלאכי ה' כלפי האל: מלאכי ה' הם אלה שחטאו בכך שהזדווגו עם בנות אנוש והביאו לפריצת הגבולות בין התחום האלוהי לארצי. התיאולוגיה המקראית המקובלת היא שמלאכי ה' הם שליחי ה', ופועלים אך ורק על פי הוראותיו של האל, ואילו בפרשה זו נראה כי מעשי המלאכים הם חטא לה', ובניגוד לרצונו.

(2) רד"ק פותר את הסתום בסיפור זה באופן הבא: לדעת רד"ק 'בני האלוהים' אינם מלאכי ה' אלא ראשי האנושות, בני השופטים ומנהיגים. לאור זאת החטא מתבצע על ידי בני אנוש ולא על ידי מלאכי ה' – דבר התואם את התיאולוגיה המקראית.

פרק רביעי – נושאי הבחירה

בפרק זה חמישה נושאים, ובכל נושא שתי שאלות. עליך לבחור בשלושת הנושאים שלמדת, ולענות על שאלה אחת מכל נושא שבחרת.

נושא בחירה: "חורבן גלות וגאולה"

ענה על אחת מהשאלות 12-13

שאלה 11

סעיף א'

(1) בעקבות המצור הבבלי יהויכין נכנע לפני נבוכדנצר, ויוצא לגלות מרצון, יחד עם כל האליטה ביהודה: "ויצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל הוא ואמו ועבדיו ושירו וסריסיו...".
צדקיהו לעומת יהויכין, לא נכנע לנבוכדנצר, והמצור נמשך עד שאוזלת כל האספקה בירושלים, ונבקעות חומות העיר: "ותבוא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו.. ויחזק הרעה בעיר ולא היה לחם לעם הארץ.. ותבקע העיר..". לאחר בקיעת החומות צדקיהו מנסה לברוח מנבוכדנצר, עד לכידתו: "... וילך דרך הערבה... וירדפו אחרי המלך וישגו אתו בערבות ירחו וכל חילו נפוצו מעליו...".

(2) תגובתו של נבוכדנצאר על פעולות יהויכין: נבוכדנצאר לוקח את כל האליטה של יהודה לבבל, אך אינו מחריב את ירושלים, וממליך בה מלך משושלת דוד, כלומר מותיר את ממלכת יהודה, ירושלים ושושלת דוד על כנם: "ויקח אתו מלך בבל בשנת שממה למלכו.. וימלך מלך בבל את מתניה דדו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו".

תגובתו של נבוכדנצאר על פעולות צדקיהו: מחריב את ממלכת יהודה, את בירתה ירושלים, את בית המקדש, שובר את חומות העיר וארמונותיה, ואינו מותיר ממנה כל זכר: "וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש ואת חומות ירושלים סביב נתצו כל חיל כשדים אשר למלך בבלי".

השוני בין התגובות נובע מהעובדה שצדקיהו הומלך על ידי מלך בבל בעצמו. מלך בבל אף שינה לו את שמו ממתניה לצדקיהו כדי להדגיש את כפיפותו של צדקיהו אליו. מרידתו של צדקיהו במלך בבל הכעיסה את נבוכדנצאר, ונתפסה בעיניו ככפיות טובה, ולכן החרیب נבוכדנצאר את ירושלים בעקבות מרידתו של צדקיהו.

סעיף ב'

התנהגותו ומדיניותו של צדקיהו אפשרו לממש את התוכנית האלוהית באופן הבא: תוכניתו של ה' הייתה להחריב את ממלכת יהודה בשל חטאיה כלפיו: "כי על אף ה' היתה בירושלים וביהודה עד השליכו אתם מעל פניו". צדקיהו היה מלך חוטא לה', ולכן ה' היה מעוניין להחריב את יהודה בתקופת מלכותו של צדקיהו: "ויעש הרע בעיני ה'..". בנוסף לכך, מדיניותו של צדקיהו הייתה אנטי בבלית – הוא היה מעוניין למרוד בבבל: "וימרד צדקיהו במלך בבל" – מרידתו של צדקיהו אפשרה לה' לעשות שימוש בבבל לשם השמדת יהודה.

שאלה 12

סעיף א'

(1) דוגמאות למצב כלכלי קשה בתחילת שיבת ציון (על התלמיד לציין דוגמה אחת מכל קטע)

חגי ב':

- "זרעתם הרבה והבא מעט" – שבי ציון זורעים אך יבולם דל בהשוואה לכמות היבול שהייתה צפויה מזרעיתם.
- "אכול ואין לשבעה" – שבי ציון נותרים רעבים, ואינם מצליחים לשבוע מיבולם.
- "שתה ואין לשכרה" – שבי ציון אינם משתכרים משתיית יין – רמז לכך שיבול הענבים אינו גדול מספיק לייצור יין והשתכרות ממנו.
- "והמשתכר משתכר אל צרור נקוב" – שבי ציון אינם מרוויחים מספיק, ונראה כי הכסף שלהם מוכנס אל כיס בעל חור – מטפורה למצב כלכלי קשה.
- "פנה אל הרבה והנה למעט והבאתם הביתה ונפחתי בו" – שבי ציון משקיעים ועובדים קשה, אך לא מצליחים להשתכר בכבוד.

- "על כן כלאו השמים מטל והארץ כלאה יכולה" – שבי ציון סובלים מבצורת קשה – אין גשם וכתוצאה מכך אין יבול.
- "ואקרא חרב על הארץ ועל ההרים ועל הדגן ועל התירוש ועל היצהר ועל אשר תוציא האדמה ועל האדם... ועל כל יגיע כפים" – שבי ציון נענשים בבצורת קשה מה' – אין יבול.

תהלים קכ"ו:

- "הזרעים בדמעה ברנה יקצרו" – שבי ציון מייחלים ליום בו יקצרו בשמחה. עובדה זו מרמזת על כך כי המצב בהווה קשה – אין די יבול: הם זורעים בדמעה וקוצרים בדמעה את יבולם הדל.
- "הלך ילך ובכה נשא משך הזרע בא יבא ברנה נשא אלמתיו" – שבי ציון מייחלים ליום בו החקלאי יגיע בשמחה מהשדה עם יבולו הרב – עובדה זו מרמזת על כך שבהווה שבים החקלאים לביתם בעצב, נושאים יבול דל ומועט.

(2) השינוי במצב הכלכלי תלוי בשבי ציון ובאופן פעולתם: אם הם יפעלו כפי שה' ביקש, ויסיימו לבנות את בית המקדש, מצבם הכלכלי ישתפר, והם יזכו לשגשוג כלכלי: "... והבאתם הבית ונפחתי בו יען מה? יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו" – כרגע המצב קשה בשל העובדה שלשבי ציון יש בית לגור בו בעוד שבית המקדש טרם הסתיים להבנות. או: עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה בו... – ה' דורש משבי ציון לסיים לבנות את המקדש. דרישה זו במסגרת תאור הקשיים הכלכליים הרבים של השבים, מעידה על כך שזוהי הסיבה למשבר הכלכלי, וכי אם יסיימו לבנות את המקדש - מצבם ישתפר.

סעיף ב'

דימויים המביעים נסיבות שגרמו לעצב ולמחסור ועשויים להשתנות לטובה (על התלמיד לציין ולהסביר דימוי אחד):

"שובה ה' את שבינתנו כאפיקים בנגב" – העצב אותו חשים כעת שבי ציון נובע מכך, שמרבית העם עדיין שוכן בגלות ולא בארץ – דבר זה עומד להשתנות, שכן ה' יחזיר את כל הגולים לארצם, כמו שהנחלים במדבר עולים על גדותיהם בעת הגשמים.

נושא בחירה: "אדם וגורלו בספרות החכמה"

ענה על אחת מהשאלות 13-14

שאלה 13

סעיף א'

- (1) תפיסת הגמול בפסי' אלה היא: צדיק וטוב לו: אלוהים אינו מעניש את הצדיקים, אלא מעניק להם שכר. דברי אליפז עשויים לנחם את איוב, משום שמסופו של דבר ה' גומל לצדיקים.
- (2) איוב סובל משום שהוא מנסה להבין את דרכיו של האל, והרי האדם הוא אפסי לעומת אלוהים, ואינו יכול להבין את דרכו והסיבות לפעולותיו.

סעיף ב'

- (1) איוב מסכים עם אליפז שדרכי האל נסתרות מן האדם, ואין האדם יכול להבינו.
- (2) איוב מרגיש כך בשל הדברים הבאים: גם אם האדם רוצה לעמוד במשפט מול ה', ה' לא יענה לו תשובות מספקות: "אם יחפץ לריב עמו לא יעננו אחת מני אלף". כמו כן, גם החכם והאמיץ באדם שיעמוד מול האל, לא יוכל לצאת מעימות זה בשלום, כיוון שהאל הוא בורא עולם וכל יכול: "חכם לבב ואמיץ כל מי הקשה אליו וישלם... עשה גדלות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר".

שאלה 14

סעיף א'

- (1) על התלמיד להביא שלוש מהדוגמאות הבאות:
    - קהלת בנה לעצמו בתים: "הַגִּדְלֹתַי מַעֲשֵׂי בְנֵיתַי לִי בְּתִים".
    - קהלת נטע לעצמו כרמים, גינות ופרדסים עם עצי מאכל: "נִטְעַנְתִּי לִי כֶּרְמִים.. עֲשִׂיתִי לִי גִּנּוֹת וּפְרָדִיסִים וְנִטְעַנְתִּי בָהֶם עֵץ כֹּל פְּרִי".
    - קהלת עשה לעצמו ברכות מים בכדי להשקות את עציו: "עֲשִׂיתִי לִי בְּרִכּוֹת מַיִם לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צֹמַח עֲצִים".
    - קהלת השיג לעצמו רכוש רב: עבדים, מקנה בקר וצאן: "קִנִּיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי בֵית הָיָה לִי גַם מִקְנֵה בָּקָר וְצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם".
    - קהלת השיג לעצמו עושר רב: כסף, זהב ואוצרות מלכים: "כִּנְסַתִּי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגֻלַת מְלָכִים".
    - יתקבלו תשובות נוספות המבוססות על הכתוב
- בפסי' 11 מסיק קהלת שאין כל תועלת לטווח הארוך במעשיו של האדם וברכוש שצבר לעצמו. פירוט מעשיו תורם למסקנה, משום שהוא מוכיח אותה מניסיון חייו האישי. לא היה חסר לו דבר, על מה שרצה השיג, ולכן יכול לומר שהכול הבל וחסר משמעות.

(2) בפסוקים 4-11 טוען קהלת שאין משמעות ותועלת לטווח בארוך בכל מעשיו ועמלו (רכוש) של האדם: " וּפְנִיתִי אֲנִי בְּכָל מַעֲשֵׂי שְׁעָשׂוֹ יָדַי וּבְעֵמָל שְׁעַמְלָתִי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרֵעוּת רוּחַ וְאֵין יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ ". ואילו בפס' 24-25 ממליץ קהלת ליהנות מהעמל (הרכוש) שהאדם השיג לעצמו: " אֵין טוֹב בְּאָדָם שִׂיאֲכַל וְשָׂתָה וְהִרְאָה אֶת נַפְשׁוֹ טוֹב בְּעֵמָלוֹ גַּם זֶה רְאִיתִי אֲנִי כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא "

סעיף ב'

- (1) יתרון החכמה על הסכלות הוא כיתרון האור על החושך. החכם הולך באור, יודע לאן הוא הולך ואילו הכסיל הולך בחושך מבלי לדעת לאן הוא הולך.
- (2) לחכם אין יתרון על הכסיל משום ששניהם מתים בסופו של דבר, וכן לשניהם אין זיכרון. כפי שהכסיל נשכח כך נשכח גם החכם: "מקרה אחד יקרה את כולם.... כי אין זיכרון לחכם עם הכסיל לעולם".

נושא בחירה: "חיי הפרט והכלל בראי השירה"

ענה על אחת מהשאלות 15-16

שאלה 15

סעיף א'

הדמות הפעילה בכל קטע:

בפירק ב הדמות הפעילה היא הדוד, האהוב. הוא מביא את אהובתו אל בית היין, הוא מביט בה באהבה, הוא מחבק. " הביאני אל בית יין ודגלו עלי אהבה "; "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני". **בפירק ג** הדמות הפעילה היא הנערה, האהובה. היא היוצאת לחפש את אהובה ברחובות, היא שואלת את השומרים למקום הימצאו והיא מוצאת את אהובה ומביאה אותו אל בית אמה. "אקומה נא ואסובבה בעיר..אבקשה את שאהבה נפשי...מצאוני השומרים הסובבים בעיר...כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי".

סעיף ב'

- (1) השבועה: בנות ירושלים מושבעות בה' (הכינויים צבאות ואילות השדה הם כינויים לה'): אל צבאות ואל שדי) או: הן מושבעות בחיות המסמלות אהבה כמו איילות וצבאים. השבועה היא לא לעורר את הנערה מחלומה. או: לא להאיץ באוהבים לזרז את מעשה האהבה. או: לא להפריע לאוהבים במעשה האהבה.
- (2) על פי פירוש, זה אסור לזרז את הקמת מדינת ישראל, זה נחשב למרד במלכויות ולדחיקת הקץ, לניסיון לזרז את ה' להביא לסוף טוב עבור עם ישראל.

שאלה 16

סעיף א'

במזמור ט"ו הגמול של הצדיק נוגע רק לגורלו האישי :

- "עושה אלה לא ימוט לעולם" – מי שיקיים את המצוות שעושה הצדיק יצליח במעשיו - לא יתמוטט ולא ייכשל, או: יהיו לו צאצאים והמשכיות.
  - "מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך" – מי שמקיים את המצוות, יכול לעלות להר ה' ולשהות בקרבתו או: יזכה לחסות ה'.
- במזמור קכ"ח יש היבט אישי והיבט לאומי :**
- היבט אישי: "יגיע כפיך כי תאכל" (תוכל להנות מעמלך ולאכול את פירות העבודה בשדה); או: "אשתך כגפן פוריה...בניך כשתילי זיתים" (משפחה ענפה ומלוכדת); או: "יבורך גבר ירא ה'" (הברכה היא לאדם המאמין, ביחיד); או: "וראה בנים לבניך" (ברכה לנכדים).
  - היבט לאומי: "יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים" (המקדש קיים בציון, ירושלים, כלומר ירושלים עומדת בתפארתה). או: "שלום על ישראל" (איחול שלום לעם כולו).

סעיף ב'

הקשר בין האדם ומעשיו לבין אדמתו הוא: היכולת להוציא מזון מן האדמה תלויה במידת ציותו של האדם לאל.

- **בבראשית:** הקשר בא לידי ביטוי בכך שבשל העובדה שקין רצח את הבל, גם אם יעבוד את האדמה, היא לא תוציא עבורו לחם: "ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך. כי תעבד את האדמה לא תספ תת כחה לך".
- **בתהילים:** אדם ירא ה' יבורך בכך שיעבוד את האדמה, והיבול שתוציא האדמה יכלכל אותו ואת משפחתו בכבוד: "אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו... יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך".

נושא בחירה: "חוק וחברה במקרא"

ענה על אחת מהשאלות 17-18

שאלה 17

סעיף א'

- (1) ההבטחה היא לברכה מה'.
- (2) הנימוק הוא: כי בני ישראל היו עבדים במצרים. הנימוק עשוי לשכנע את האדם למלא את הדרישות בחוק כיוון, שאם נזכור שגם אנחנו היינו עבדים במצרים, לא נתנהג באכזריות אל העניים והנזקקים, העבדים והחלשים, אלא ננסה להיטיב איתם כמו שרצינו שייטיבו איתנו בעת שהותנו במצרים.

סעיף ב'

"חלישותם" (כלומר פגיעותם, מעמדם החלש מבחינה חברתית) של הגר והיתום עשויה להטות את המשפט לרעתם כיוון שקל יותר לנצל אותם: התום הוא ילד שאינו יודע להגן על עצמו והגר הוא זר, שאין לו שורשים בארץ או תמיכה משפחתית או כלכלית. עובדה זו עשויה להטות את המשפט לטובתם כיוון שקל יותר לרחם עליהם ולסלוח להם על מעשיהם.

שאלה 18

סעיף א'

(1) **החוק בשמות כ"ב** מגן על הלווה כך:

- הוא אינו מאפשר למלווה לנהוג כנושה, כלומר לדרוש את החזרת החוב בכוח או באלמות: "לא תהיה לו כנושה".
  - הוא אינו מאפשר למלווה לגבות ריבית על ההלוואה "לא תשימון עליו נשך".
  - הוא אינו מאפשר למלווה להחזיק בבגד שנלקח כמשכון מעבר לשעות היום. בשעת הערב יש להחזיר את הבגד הממושכן לעני: "עד בוא השמש תשיבנו לו".
- חוק חמורבי 241** מגן על הלווה בכך שהוא אוסר לחבול (לקחת כמשכון) את שורו של הלווה, כיוון שהשור נחשב לאמצעי קיום מהותי, הכרחי: "כי יחבול איש שור – שליש מנה כסף ישקול לבעל השור".
- ההבדל בין שני החוקים** הוא: שבעוד שבשמות כ"ב אין ענישה מפורשת, על פי חוק חמורבי, יש עונש קבוע בחוק, קנס כספי קבוע.

(2) **החוק בשמות** מגן על המלווה בכך שהוא מאפשר לו לקחת כמשכון את בגדו של העני בשעות היום, ובכך להאיץ בעני להחזיר את החוב.

חוק חמורבי מגן על המלווה בכך שהוא מאפשר לקחת כמשכון חפצים אחרים שבבעלות ושל הלווה, למעט שור.

סעיף ב'

המילים שעליהן אפשר לבסס את הכלל: "את עמי את העני עימד" – אדם מעם ישראל שגר בקרבך, כלומר אדם מעירך.

נושא בחירה: "המאבק לחברה מוסרית – ערך מרכזי בנבואה"

ענה על אחת מהשאלות 19-20

שאלה 19

סעיף א'

(1) **ישעיה** – דוגמה מהתחום החברתי (על התלמיד לציין אחת מהדוגמאות הבאות):

- "מגיעי בית בבית, שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום" – העשירים פולשים לנחלותיהם של העניים ומצמצמים את התחום שנתר להם לשבת ולחיות בו.
- "הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם" – העשירים עסוקים כל היום בחגיגות, שתייה ותענוגות ואינם חושבים מהו רצון ה' האמיתי, מה ראוי שיעשו.

יחזקאל – דוגמה מהתחום החברתי (על התלמיד לציין אחת מהדוגמאות הבאות):

- "עיר שופכת דם בתוכה" או: "בדמדך אשר שפכת אשמת", או: נשיאי ישראל היו בדך... למען שפוך דם" – חטא רצח, שפיכות דמים.
- "אב ואם הקלו בדך – זלזול בכבוד הורים."
- "לגר עשו בעושק בתוכך" – עושק הגר.
- "יתום ואלמנה הונו בדך" – הונאת יתום ואלמנה.
- "אנשי רכיל היו בדך" – רכילות.
- "אנשי זימה היו בתוכך" וכן כל העבירות הנזכרות בפס' 11- עשיית מעשי תועבה מינית.

יחזקאל – דוגמה מהתחום הדתי (על התלמיד לציין אחת מהדוגמאות הבאות):

- "ועשתה גילולים עליה לטמאה" – תושבי ירושלים חטאו בעבודת אלילים
- "קדשי בזית" – תושבי ירושלים חיללו את בית המקדש והכניסו לתוכו עבודת אלילים.
- "שבתתי חללתי" – חילול השבת – עבוד בשבת ולא שמרו עליה.
- ואל ההרים אכלו בדך" – עבודת אלילים.
- "טמאת הנדה ענו בדך" – קיום יחסי מין עם איה בזמן הוסת החודשית.

(2) **ישעיה** – העם לא השכיל להבין מה אלוהים מתכנן עבורם.

יחזקאל – העם שכח את ה' ואת חוקיו.

סעיף ב'

- (1) המילים "בך"; "בתוכך" פונות אל ירושלים.
  - (2) המסר הוא שכל החטאים הנזכרים מתקיימים בירושלים על ידי תושביה, ולכן ירושלים תוענש: תחרב ותושביה יוגלו.
- או: לה' אין בעיה להחריב את ירושלים לאור החטאים הרבים המתבצעים בה.

שאלה 20

סעיף א'

- (1) יחסו של העם לפולחן על פי הקטע מעמוס: (על התלמיד לבסס את דבריו באמצעות דוגמה אחת):
העם מתרכז בעבודת הפולחן לה': לדעתו זוהי הדרך היחידה לעבוד את האל על מנת לגרום לו להיות שבע רצון.
  - "שנאתי מאסתי חגיכם ולא אריח בעצרתכם" – העם מתמקד בחגיגת חגי ה', עצרות עם והקרבת קורבנות (אך ה' שונא את חגי ישראל ועצרותיו).
  - "כי אם תעלו לי עלות ומנחותיכם לא ארצה ושלם מריאיכם לא אביט" – העם מקריב לה' קורבנות (אך הוא לא מעוניין בהם).
  - "הסר מעלי המון שריך וזמרת נבליך לא אשמע" – העם שר ומתפלל לה' בטקסי הפולחן - בכך מתמקד העם (אך ה' לא מעוניין בכך).
- (2) **על פי ירמיה**, מה שצריך לעמוד במרכז עולמו הדתי של אדם מישראל הוא שמיעה בקולו של ה', שמירת מצוותיו: "שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען יטב לכם"
או: "זה הגוי אשר לוא שמעו בקול ה' אלוהיו ולא לקחו מוסר אבדה האמונה ונכרתה מפיהם" – העם לא שמר את מצוות המוסר, בעוד שזה צריך לעמוד במרכז עולמו הדתי.
על פי עמוס, מה שצריך לעמוד במרכז עולמו הדתי של אדם מישראל הוא עריכת משפט צדק (קיום מצוות מוסר): "ויגל כמים משפט וצדקה כנחל איתן".

סעיף ב'

- הסבר דברי הנביא ביחס למסופר בתורה (על התלמיד לבחור נביא אחד):
- בירמיה**: הנביא מאזכר את מתן המצוות לעם לאחר יציאת מצרים, וטוען כי ה' לא דרש מהעם הקרבת קורבנות. ניתן לראות דברים אלה כסתירה לתורה, כיוון שחוקי התורה מכילים חוקים הדורשים מבני ישראל הקרבת קורבנות לה'.
- או: אין סתירה לתורה: לאחר יציאת מצרים, בעת מתן עשרת הדברות על הר סיני, לא הייתה דרישה להקריב לאל קורבנות (אין בעשרת הדברות ציווי מפורש של הקרבת קורבנות).
- בעמוס**: הנביא מאזכר את תקופת הנדודים במדבר, ומביע באמצעות שאלה רטורית את הטענה כי בני ישראל לא הקריבו קורבנות לה' בתקופה זו. דבריו של עמוס סותרים את דברי התורה, שכן על פי ספרי התורה העם הקריב לה' קורבנות בתקופת המדבר.

או: עמוס יודע שהעם הקריב קורבנות לה' בתקופת המדבר, אך במתכוון טוען שלא היה כך, על מנת להעביר את המסר של נבואתו: עליונות המוסר על הפולחן.